

NEŘÍKEJ,
ŽE UČÍŠ!

OTEVŘENÉ ROZHOVORY S TĚMI,
KTEŘÍ MĚNÍ ČESKÉ ŠKOLSTVÍ

Neříkej, že učíš!?

Hana Matoušů, Zuzana Noviková (eds.)
rozhovory vedla Jitka Polanská

NEŘÍKEJ, ŽE UČÍŠ!?

Otevřené rozhovory s těmi,
kteří mění české školství

Get The
Point

Vznik knihy podpořila
nadace The Kellner Family Foundation

© Jitka Polanská, 2026

Illustrations and graphic design © Táňa Sekerková, 2026

Photos © Kateřina Lánská, 2026

© Grada Publishing, a.s., 2026

© GetThePoint, 2026

ISBN 978-80-271-6543-8 (pdf)

ISBN 978-80-271-5831-7 (print)

VĚNOVÁNO ADAMU BERNAUOVI

Neříkej, že učíš!?

Schválně, co se vám vybaví jako první při slově učitel, učitelka? Já vidím ženu v korkových pantoflích a křiklavě žlutých vlněných ponožkách (fyzika na gymplu), osobu v pracovní zástěře (výtvarka na základce) a podivína s brýlemi a lupou (to mám asi z televize).

Ale vybaví se mi taky neuvěřitelně boží češtinářka, chemikářka, matikář a fyzikář, kteří mě provázeli základní školou. A spousta dalších, kteří přišli po nich. Byly to osobnosti, které mě dokázaly nadchnout. Vážila jsem si jich a některé jejich rady a postřehy se mi usadily pod kůží tak hluboko, že se o ně opírám dodnes.

Proč vznikla tahle kniha? Souvisí to s otázkou, kterou sama velmi často dostávám – Proč to vlastně děláš? Co tě u toho drží?

Už desátým rokem stojím u odborné ceny Global Teacher Prize Czech Republic. Díky ní objevujeme učitele a učitelky, které jejich práce baví, jsou v ní výjimečně dobří a vidí v ní hluboký smysl. Vědí totiž, že neučí předměty, ale děti. Berou je jako svébytné osobnosti, vnímají jejich odlišnosti a přistupují k nim jako k rovnocenným partnerům. Dovedou je podpořit a nadchnout. Umí rozpoznat jejich silné stránky a učí je pracovat s těmi slabšími. Vědí totiž, že nikdo není dokonalý. Ani oni sami. Ale je v tom ještě něco víc! Jsou to lidé, kteří vás strhnou. Takoví, se kterými v diskusi rádi strávíte celý večer, i když jejich oboru neholdujete a o učení se vůbec nezajímáte. Protože mají co říct. A vy nepřestáváte žasnout. Kdybyste měli to štěstí strávit hodinu v jejich třídě, garantuju vám, že byste zatoužili vrátit se znovu do školních lavic! K nim do škol vás sice nepřeneseme, ale opravdu zblízka se s nimi můžete potkat prostřednictvím těchto knižních rozhovorů a zamyšlení.

Tato kniha je pro všechny učitele a učitelky. Pro ty, co učí dlouho, krátce, na pedagogickou dráhu se chystají nebo o ní uvažují. Ale především je to kniha pro nás ostatní, kteří už do školy dávno nechodíme. Je to kniha příběhů, které nás mohou inspirovat na naší vlastní cestě.

A je to i ujištění, že pokud jsou ve školství takové osobnosti, jsou naše děti i naše budoucnost v dobrých rukou. A že učení (se) – ať už v lavici, nebo v životě – je radost.

Hezké počtení!

Na učitelích záleží.

Hana Matoušů
GetThePoint

březen 2026

Učím, tedy jsem

V této knize se – pro někoho možná překvapivě – nedozvíte, jak lépe učit matematiku, český jazyk nebo prvouku. Ani to, jaký je rozdíl mezi výukou na prvním stupni základní školy, na gymnáziu nebo na odborném učilišti. Dozvíte se v ní ale spoustu jiných, stejně důležitých věcí, které platí napříč předměty i stupni vzdělávání.

Příběhy na následujících stranách vyprávějí o tom, jak v dětech podporovat zvědavost a nakazit je láskou k učení. O tom, že každé dítě potřebuje ve škole zažít pocit úspěchu. O umění naslouchat, o laskavosti, respektu a důsledném nastavování hranic. O tom, že když dětem dodáte sebedůvěru, posilujete jejich odolnost. A v neposlední řadě i o tom, že ani jako učitel nemusíte vědět všechno a můžete si dovolit přiznat chybu. Pak se totiž chyb a selhání nebudou bát ani vaši žáci. A to je možná ta největší deviza, kterou jim můžete do života dát.

Doufám, že tato kniha povede k hlubšímu zamyšlení nejen učitele, ale i rodiče a všechny ostatní, kteří pracují s dětmi a mladými lidmi. Jsem proto moc ráda, že nadace The Kellner Family Foundation, která už 15 let podporuje veřejné základní školy a jejich učitele skrze projekt Pomáháme školám k úspěchu, mohla stát u jejího vzniku.

Tereza Bůžková

The Kellner Family Foundation

Petra Šubrtová

Učitel má velkou moc.
Neberu to na lehkou váhu.

Nejdřív chtěla být psycholožkou, ale dnes by neměnila ani za nic. V mládí si zamilovala skautský oddíl a nyní jako učitelka vodí děti na výšlapy do hor. Pomáhá žákům, aby překonali strach ze selhání. Petra Šubrtová je prvostupňová učitelka a ve své třídě „jede“ podle výukového programu Začít spolu. S dětmi ráda rozehrává názorové debaty a o 17. listopadu je učí už od prvního ročníku.

Chtěla jste být psycholožka, ne učitelka. Zůstalo vám to jako nesplněný sen?

Nebyla jsem na střední kdovíjak úspěšná studentka. Ono to tedy má své výhody, dokážu se tak lépe vcítit do těch, kterým něco nejde. Někdy ve třetíku mi došlo, že nemám moc dobrou paměť a zavrhla jsem původní plán jít na medicínu. Pak jsem se orientovala na psychologii, ale neudělala jsem přijímačky. Šla jsem tedy na pár měsíců pracovat do Dětského výchovného ústavu v Hrochově Týnci, a pak jsem si dala přihlášku na učitelství. A teď jsem strašně ráda, že to tak dopadlo. Ve škole je spousta důvodů k radosti. Každý den se tam děje něco radostného a krásného. To neznamená, že každý den tančím životem, někdy je to těžké. Nejsem sluníčková paní učitelka. Ale stojím si za tím, že ve škole s dětmi zažijete hromadu zábavy. Někdy se trochu škorpíme – to k tomu patří. Postupně si začnou dělat legraci i ze mě, a to mám ráda, protože mi to říká, že vztah je zdravý.

To je dobrá reklama na učitelkou profesi.

Nedávno jsme jeli s dětmi metrem do divadla. Mám teď první třídu a jeden chlapeček je výtvarně nadaný, takové to dítě, co má u sebe pořád notýsek a něco do něj kreslí, a vy vidíte, že tam je obrovský talent, i když je jinak nepozorný. V metru si sedli s kamarádem a něco si kreslili a já jsem se na ně dojatě dívala. Měla jsem strašnou radost, že je mám ve třídě. Vedle mě stál pán a koukal na mě, tak jsem se na něj usmála a řekla mu, že mám hezkou práci. A on mi řekl: to vám věřím, už vás pár minut pozoruju a je vidět, že vás to baví.

Jaké dojmy a zkušenosti jste si odnesla ze zmíněného výchovného ústavu, lidově „pastáku“?

Těch pár měsíců, které jsem tam strávila, mi dalo hodně. Byli tam kluci do patnácti let, kteří něco provedli. Tam jsem

pochopila, že i k těmhle „lumpům“ se dá vytvořit vztah, že jsou to fakt především děti. Když si vzpomenu, jak to tam fungovalo, říkám si, jestli to bylo myšleno i jako náprava, nebo jen jako trest. Trest za chyby rodičů...

O to raději mám teď svou práci, protože si myslím, že můžu pomoci najít vlastní hodnotu i dětem, kterým v tom rodiče tolik nepomáhají. Učitel je v životě dětí obrovsky důležitým pilířem. Má velkou moc. Trochu mě trápí, že ji dostane do ruky tak snadno. Například psycholog, aby mohl pracovat s klienty, musí po studiích projít dalším vzděláváním, hlubokým sebepoznávacím procesem. Jinak do praxe jít nemůže. Já jako učitelka studuju čtyři roky a pak jsem hned považovaná za kompetentní osobu, která dostane na starost třicet dětí a má na ně obrovský vliv. Jako učitelka jsem navíc s dětmi šest hodin denně, na rozdíl od psychologa. Učitel má zkrátka spoustu příležitostí pomáhat, ale i škodit. Velmi si to uvědomuju.

Žáci prvních dvou ročníků nebudou dostávat známky. Vy už jim ale známky nedáváte mnoho let. Můžete lidem, kteří o téhle změně pochybují, vysvětlit její výhody?

My jako škola známkujeme, ale zároveň udělujeme i výjimky, pokud mají děti specifické vzdělávací problémy. O tohle jsem se při svém rozhodnutí neznámkovat opřela. Naše paní ředitelka se vždy trochu ošívá, když o tom mluvím na veřejnosti. Myslím si ale, že si to dokážu obhájit. Víím, co dělám, a jsem jí vděčná, že mi v tom ponechává autonomii. Je třeba taky říct, že naše škola stojí v Praze 6, což je „dobrá adresa“. Naši rodiče jsou celkem poučení a na známkách tolik nelpí. Není tak těžké jim vysvětlit, proč to dělám.

Jak jim to tedy vysvětlujete?

Když děti přicházejí do školy, známky vůbec nepotřebují. Mají přirozenou potřebu se zlepšovat. To víím ze zkušenosti. Známky to mohou spíš pokazit. Když dítě začne nosit domů dvojky nebo

trojky, začne se vnímat jako neúspěšné. V rodině se definuje jako dvojkař nebo trojkař, vnímá, jak na horší známku reagují rodiče, prarodiče. Vztah ke známkám je v rodinách generačně zabydlený. A dítě si to převede tak, že jeho hodnota je nižší, protože přineslo horší známku. A ani to, aby dostávaly jen jedničky, není cesta, to jim žádnou informaci nedá.

Co místo známek nosí domů vaši žáci?

V první třídě obrázky (směje se). Obrázky vedoucí k sebehodnocení. Děláme průběžné hodnocení setů několika dovedností vyjádřených nějakým obrázkem. Obvykle jsou dovednosti tři. V první třídě to může být: jak držím tužku, jestli už poznám tři písmena nebo dokážu seřadit dva různé druhy kostek v určitém rytmu. U každé dovednosti pak děti vybarvují čtverečky podle toho, nakolik si myslí, že už to umí, maximálně jich mohou vybarvit pět. Na začátku to nechávám na nich, aby to pro ně bylo bezpečné. A pak si o tom začneme povídat, ukazovat, jak má vypadat perfektní výsledek. V druhé fázi už stanovuju jasná kritéria. Ale pořád v klidu, nechávám jim na to čas. Nespěchám, protože si myslím, že vůbec není kam spěchat.

Jak vypadá vysvědčení?

Na vysvědčení u nás ve škole dáváme známky. Já dávám těm nejmenším žákům samé jedničky. Je to trochu alibismus, takže se těším na změnu zákona. To důležité za mě je, že jim k tomu předám další list papíru s podrobnějším hodnocením, ze kterého je jasné, co jim jde a co ještě ne. Slovo „ještě ne“ mi přijde dost důležité a často ho s dětmi používám.

Tento doprovodný list vytváříme s dětmi společně. Oni už to v pololetí celkem dobře umí. Mají pětibodovou škálu, u každé dovednosti je pět políček, pět stupňů dané dovednosti. Dávám si pozor, abych u každého žáka opravdu dobře věděla, jak hodnocené dovednosti ovládá. Dřív jsem se občas přistihla, že jsem si nemohla vzpomenout, jak na tom některé dítě je, přece jen

jich ve třídě mám skoro třicet. Ted' dávám testíky, kterými to prověřuju cíleně.

Děti vyzvu, aby se taky ohodnotily, a pak do vedlejšího sloupce napíšu svoje hodnocení opřené o ty testy. Taky dětem nabízím, aby si na doprovodné „vysvědčení“ napsaly svůj vzkaz: z čeho měly ve školním roce radost nebo co jim ještě nejde. Což je pak pro mě – a myslím, že i pro rodiče – zábavné číst, ještě jim to psaní moc nejde, o to je to roztomilejší.

Pak ale známky přece jen zavedete?

Tak na konci druhého ročníku se na ně děti začnou ptát. Nějak se o nich dozvědí od starších sourozenců, od babiček... A já je tedy začnu po diskuzi s nimi známkovat. Už jsou na to připravené, už vědí, jak vypadá kvalitně odvedená práce, která je „na jedničku“, takže se nebojím, že je to zlomí. Měly čas si upevnit nějaké návyky a sebevědomí, takže dopad známkování je pak úplně jiný.

A co ústní zkoušení? Dost ted' vyšlo z módy. Vy jste ale v nějakém rozhovoru říkala, že žákům dáváte za úkol odříkat před třídou básničku. Někdo by si mohl myslet, že to je zbytečný stres.

Začnu trochu zešíroka. Jako dítě jsem neměla žádnou svou silnou devizu, něco, v čem bych super vynikala. Nebyla jsem ani nejchytřejší, ani nejrychlejší, krásně jsem nemalovala ani nezpívala. Vše mi šlo tak nějak dobře, ale ne skvěle. Ale časem jsem si uvědomila, že mám přece jen něco, co nemá každý, a to odolnost. Že se dokážu adaptovat, a že to je má silná opora, která mě často podržela. A odolnost nepodceňuju. Zkoušení vědomostí před celou třídou mi přijde z pohledu učitele velmi neefektivní trávení času, a navíc stres s tím spojený může mnoho žáků doslova vypnout. Na druhou stranu dokázat mluvit před větším množstvím lidí je užitečná dovednost.

Míříte k tomu, že vystoupení před třídou posiluje odolnost?

V podstatě ano. Když děti nechtějí něco dělat, je to často proto, že si nevěří, je za tím strach. A já potřebuju zařadit, aby pochopily, že se strachem se má bojovat. Myslím si, že bych je jako učitel neměla nechat ležet ladem, když mohou růst. Pokud se nějaké dítě třese hrůzou, že by mělo říct básničku před spolužáky, nechat to tak mi nepřijde jako dobrý nápad. Spíš mu vytvořím stupínky, aby po nich mohlo vylézt a postupně ten úkol zvládnout. Když nedá hned velký skok, půjdeme po krůčcích. Nejdřív básničku řekne jen mně o přestávce, pak mně potichu během hodiny, a nakonec to dokáže i nahlas před spolužáky. Třeba otočené zády.

Máte nějaký příklad, kdy se vyloženě ukázalo, jak prospěšné to bylo?

Vybavuju si jednoho chlapce, který měl velký strach promluvit před třídou. Ve třetí čtvrté třídě děti už dělají prezentace na nějaké své téma, ale on to nedával. Ačkoliv byl připravený, rozsypal se. Řekla jsem mu: „Vidím, že to je pro tebe problém, ale ten strach by bylo dobré překonat. Pověz mi, kolik potřebuješ času.“ A trénovali jsme to postupně. Historka má happy end. O rok později bylo třicetileté výročí programu Začít spolu, podle kterého učím ve své třídě. Organizátoři mě poprosili, abych na oslavy vzala pár dětí, které by mohly mluvit o tom, co ve třídě zažívají. A šel tam právě tento chlapec, vystoupil před velkým sálem plným lidí a zvládl to krásně, mluvil velmi dobře.

Říká se teď, že „chyba je kamarádka“, ale změnilo se něco výrazně? Zdá se mi, že strach z neúspěchu je u nás silně zakořeněný, předává se z generace na generaci.

Dáváme si laťku příliš vysoko, a pak nám připadá, že ji prostě nemůžeme přeskočit. Ve svých dvaceti jsem jela do USA na tábor jako vedoucí, a tam jsem bodovala v basketu, i když jsem si myslela, že ve Wisconsinu každý musí umět basketball líp než holka

z Pardubic. Lepší než mnozí místní jsem byla i v plavání i potápění, a dokonce mě považovali za mistra ve skládání origami, a to jen proto, že jsem uměla složit parník. Teprve při setkání s jiným prostředím zjišťujeme, že „norma“ ostatních může být nižší než ta naše. Záleží na tom, jak se umíme ohodnotit, jaké máme sebevědomí. Když děti vidí, že jsou v něčem dobré, pak lépe snesou to, že jim něco jiného tolik – nebo ještě – nejde.

Vedete žáky jako třídní od prvního do pátého ročníku. Jiní učitelé se na prvním stupni specializují na menší a větší děti: někdo vede první tři ročníky a pak předá třídu kolegyni.

Já jsem ráda, když mohu se třídou strávit celých pět let, umožňuje mi to navázat s dětmi opravdu hluboký vztah. Moje učení na vztahu stojí. Pro mě je obrovsky důležité, aby děti pocítily, že mi na nich záleží. Že je mám ráda. Pak už ve výuce můžete být i náročnější, protože to díky vztahu děti ustojí.

S dětmi probíráte i silná témata. V ukázkové hodině pro porotu Global Teacher Prize CZ jste se třídou čtvrtáků zdramatizovali upálení Jana Husa. Jak děti na historická témata reagují?

To důležité, na čem to postavit, jsou lidské hodnoty; o co lidé usilovali, jaké vnitřní konflikty prožívali. Měli bychom se tam dostat přes příběhy, ale hlavní je diskutovat s dětmi o velkých, univerzálních, hodnotových otázkách. Nejlepší je, když se ve třídě může rozehrát nějaký názorový spor.

Někdo si může myslet, že je na to ještě na prvním stupni brzy, ale já mám na věc jiný názor. Chodím učit na pedagogickou fakultu, nás praktiky si přizývají vyučující do tandemu, a tam tu otázku otevírá: Mají se už takto malé děti vyjadřovat k tématům, jako je svoboda? ptám se studentek. A vždy si přeju, aby některá z nich řekla, že ne. Tak vznikne diskuze, kde se snažím ukázat, že to i malé děti zvládnou. Musím to samozřejmě ošetřit tak, aby si na konci ta, která byla proti, nepřipadala jako poražená. Takové diskuze mám ráda i s dětmi.